

48. vuosikerta
Kasvatusopillisen aikakauskirjan 154. vuosikerta
Kasvatus ja koulun 103. vuosikerta

5/2017

Kasvatus

Tämän teemanumeron toimittivat

Arto O. Salonen – Irmeli Palmberg – Essi Aarnio-Linnanvuori

Pääkirjoitus

Arto O. Salonen – Irmeli Palmberg 401 Tyytyväisyyskasvatuksella kehitys
– Essi Aarnio-Linnanvuori kestäväksi?

Artikkeleita

Antti Saari – Veli-Matti Väri 403 Outoja muukalaisia: Hyperobjektien aika
ympäristökasvatuksen haasteena

Risto Willamo – Leena Helenius 415 Kuinka ymmärtää kompleksisia ilmiöitä?
– Charlotta Holmström – Liisa Haapanen Generalismi, holismi ja holarkismi
– Essi Huotari – Vilma Sandström kokonaisvaltaisessa kestävyys-
koulutuksessa

Heidi Henriksson 429 Kansalaisjärjestöt ja valtavirtaistuvan
globaalikasvatuksen episteeminen
hallinta

Marja Laine 441 Kulttuurisesti kestävä kasvatuksen
koulutus- ja kehitystarpeet

Sakari Tolppanen – Essi Aarnio-Linnanvuori 456 Pirullisen ongelman äärellä –
– Hannele Cantell – Anna Lehtonen Kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen
malli

Lyhyempiä kirjoituksia

- Niina Mykrä 469 Koulun mahdollisuuksista kasvattaa
kestävään tulevaisuuteen
- Risto Willamo – Annika Nuotiomäki 475 Kokonaisvaltaisesti suuntautunut
– Katariina Kaarre – Charlotta Holmström opiskelija ja hänen opinnäytetyö-
– Liisa Kolehmainen – Leena Helenius prosessinsa – Generalismi, holismi ja
holarkismi kestävyyskoulutuksen
käytännöissä

Kolumni

- Erkka Laininen 483 Tarvitsemme ekososiaalista sivistystä

Puheenvuoroja

- Tuija Kasa 486 Kriittisen ajattelun tärkeys, ihmisoikeus-
kasvatus ja kohtaaminen
- Arto O. Salonen – Rauno Pirinen 489 Erillisyydestä yhteyksien
– Johanna Anttonen – Arttu Kantola tunnistamiseen
– Juha Mäkinen
- Mikko Rosenberg 495 Kuluttavat halut

English Summaries

500

Kirjoittajat

502

Luetteloita

505

Tyytyväisyyskasvatuksella kehitys kestäväksi?

Ihmiset tavoittelevat hyvää elämää. Hyvän elämän tavoittelun tavat liittyvät siihen, mitä syöme, kuinka asumme, millä liikkumme ja kuinka kulutamme tavaroita ja palveluita.

Kestävät elämäntavat ovat välttämättömyys, sillä ihmiskunnan suurin uhka on ihminen itse. Hiljattain julkaistussa BioScience-lehden artikkelissa 15 364 tutkijaa 184 maasta esittää hätähuudon ihmiskunnan tulevaisuuden puolesta. Kohtalokas paradoksi on siinä, että Homo sapiens on tuhoamassa omaa elämäänsä ylläpitävät luonnonjärjestelmät siitä huolimatta, että meillä on aikaisempaa paremmat mahdollisuudet varmistaa ihmiskunnan hyvä tulevaisuus. Olemmehan vauraampia kuin koskaan aikaisemmin ihmiskunnan historiassa. Myös käytettävissä olevan tiedon määrä on ennennäkemättömän suuri.

Kuluneet vuosikymmenet ovat osoittaneet, että vaikka raha ja tieto lisääntyvät, ei kestäviin elämäntapoihin ja yhteiskuntaan ole siirrytty sellaisella nopeudella, joka vahvistaisi uskoa hyvään tulevaisuuteen. Joissakin asioissa on edistytty, mutta toisissa on kuljettu peruutusvaihe päällä.

Vaikuttaa siltä, että tyytyväinen ihminen tekee elämän eri osa-alueilla keskimäärin kestävämpiä valintoja kuin elämäänsä tyytymätön kansalainen. Elämään tyytyväisyyden ja kestävien elämäntapojen välillä on mitä ilmeisimmin vahva yhteys. Avautuisiko tästä hedelmällinen näkökulma kestävämpään yhteiskuntaan ja luottamusta herättävään tulevaisuuteen siirtymiselle? Pitäisikö kasvattajien ja kouluttajien siirtyä niukkuus-, luopumis- ja tinkimispuheesta tyytyväisyyden tekijöiden tunnistamiseen ja vahvistamiseen?

Tyytyväisyys elämään muodostuu useista tekijöistä. Yksi mielenkiintoisimmista liittyy *riittävyden ja riittämättömyyden välisen rajan määrittelyyn*. Vanhan viisauden mukaan onnellisuus on onnistumista riittävyden tarkastelussa. Huomion kohteena on se, mitä meillä jo on, eikä niinkään se, mitä meiltä puuttuu. Vallalla oleva hyvinvoinnin tavoittelun logiikka on kuitenkin päinvastainen.

Tyytyväinen kansalainen, joka ei halua materiaalista hyvää lisää, muodostaa uhan jatkuvan talouskasvun varaan viritetylle hyvinvointiyhteiskunnalle. Jos hän ei tavoittele jatkuvasti uutta ja enemmän, on seurauksena kulutuksen vähentyminen ja talouskasvun vaarantuminen. Tämän vuoksi riittävyttä ei edes pyritä määrittelemään. Riittävän paljon on vähän enemmän kuin se, mitä meillä nyt on.

Kasvun pakko on luonnollinen seuraus yhteiskuntarakenteesta, jossa pääasiassa yksityinen sektori tekee sen rahan, jonka turvin julkinen sektori pyrkii takaamaan kansalaisille esimerkiksi koulutus-, kirjasto- ja terveyspalvelut. Mutta jos ensisijainen tavoitteemme on talouden kasvattaminen, on houkutus tehdä asioita, jotka eivät suoraan kohdistu pitkän, terveen ja merkitykselliseksi koetun elämän mahdollisuuksien luomiseen.

Halujen ja tarpeiden erottaminen on toinen tyytyväisyyden tekijä. Haluja voidaan eettisesti kyseenalaistaa toisin kuin tarpeita. Markkinaehtoistuneelle kulttuurille on tyypillistä se, että kuluttajiksi puhuteltaville kansalaisille tarjotaan tarpeiksi sellaisia asioita, jotka tarkemmassa tarkastelussa osoittautuvat vain pinnallisiksi haluiksi. Todelliselle tarpeelle on tyypillistä universaalisuus. Se on lajioimaisuus, joka yhdistää kaikkia maailman ihmisiä. Tällä tavoin määrittäviä tarpeita on vain vähän. Tyypillisimpiä niistä ovat suoja, ruoka sekä puhdas ilma ja vesi.

Kolmas tunnistamamme tyytyväisyyden tekijä on *rikastavat sosiaaliset suhteet*. Ihminen on sosiaalinen olento, jonka identiteetti muodostuu itseä toisiin ihmisiin peilattaessa. Yhteisöllisissä kulttuureissa lapsi saattaa kokea olevansa niin kiinteä osa muita ihmisiä, että hän liittää piirtämäänsä omakuvaan myös ystäviään. Hän kokee identiteettinsä perustuvan sosiaaliseen osallisuuteen. Tällä tavoin muodostuva sosiaalinen vauraus saattaakin kannatella ihmistä materiaalista vaurautta enemmän, sillä loppujen lopuksi mahdollisuudet elämän ilojen ja surujen jakamiseen antavat voimaa olla sitä, mitä ihminen parhaimmillaan voi olla. Kestävien elämäntapojen näkökulmasta kiinnostavaa on se, että sosiaalisissa suhteissa ehdoitta saatava hyväksyntä vähentää materiaalistien asioiden merkitystä ihmiselle.

Neljäs tyytyväisyyden tekijä on *vastuullinen suhde ympäröivään maailmaan*. Vastuulliseen maailmasuhteeseen voi sisältyä eri tasoja, kuten ihmiset, eläimet, kasvit ja eloton osa luontoa. Tutkimusnäyttö viittaa siihen suuntaan, että ekologinen ja sosiaalinen vastuu korreloivat positiivisesti. Sama ihminen, joka on oppinut ottamaan vastuuta kaveristaan, ottaa hyvin todennäköisesti vastuuta myös ympäristöstään laajemminkin. Vastuullinen maailmasuhde ilmenee ratkaisijan roolin ottamisena, ei ongelmien vahvistajaksi jäämisenä. Se on samalla tulemista oman elämän tekijäksi. Vastuulliset jokapäiväiset teot auttavat ottamaan haltuun omaa elämää kohtalonomaisen ajalehtimisen sijasta.

Houkutteleva, mutta haastava reitti kohti tyytyväistä elämää on *puheiden ja tekojen kohtautaminen*. Se on omien tekojen saattamista yhteneväiseksi omien arvojen kanssa. Luovuttamattomien hyvän elämän tekijöiden selville saaminen auttaa ihmistä hahmottamaan, kuka hän on ja mitä hän elämältään odottaa. Pelkkä ajattelu ei kuitenkaan riitä tuomaan tyytyväisyyttä, vaan oleellista on muuttaa ajattelua teoiksi. Vasta itselle tärkeiden asioiden puolesta toimiminen tekee ihmisestä tyytyväisen.

Se, että ihmisten arvot ovat viime vuosikymmeninä moninaistuneet, ei ole uhka kestäväälle kehitykselle. Tuskin kukaan haluaa loppujen lopuksi kiihdyttää ilmastonmuutosta. Emme juuri törmää myöskään kansalaisiin, jotka haluavat lisää lapsityöläisiä meille halpoja t-paitoja ompelamaan. Ihmisten syvät, perimmäiset arvot ovat yleensä hyvän tulevaisuuden puolella. Sen sijaan haasteena ovat teot. Käyttäytymisemme ei ole aina arvojemme suuntaista.

Kestävän tulevaisuuden rakentaminen tyytyväisyyteen keskittymällä saattaa osoittautua varteenotettavaksi tavaksi saada aikaan entistä enemmän tekoja, jotka rakentavat meille ja meidän jälkeemme eläville ylvästä tulevaisuutta. Tyytyväisyyskasvatuksen voima on siinä, että käyttäytymisen muutosta tavoitellaan myönteisyyden avulla kieltojen ja rajoitusten sijasta. Ihmisen luontainen itsekkyyks voidaan tällä tavoin valjastaa palvelemaan epäitsekkeitä, yhteistä hyvää edistäviä päämääriä.

Elämään tyytyväisyyden ja kestävien elämäntapojen välisen yhteisvaihtelun tutkiminen voi auttaa hahmottamaan kokonaisvaltaisemmin kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen mahdollisuuksia meillä Suomessa ja kansainvälisestikin. Tämä aihepiiri kaipaa kuitenkin paljon lisää tutkimusta, jotta saisimme paremmin selville, onko oletuksemme tyytyväisyyteen keskittymisen myönteisestä kasvatuksellisesta voimasta oikea.